

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF THE IMPLEMENTATION OF THE AXIOLOGICAL APPROACH IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS

У статті розкрито науково-теоретичні засади реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів. Основну увагу зосереджено на формуванні специфічних педагогічних цінностей, важливих для самореалізації у майбутній професійній діяльності, що передбачає мистецько-ціннісну, творчу, комунікативну підготовку здобувачів освіти. Наголошено, що аксіологічним підходом передбачено опанування майбутнім педагогом професійно-педагогічної культури, гуманістичних педагогічних цінностей, оскільки у процесі роботи з дітьми він реалізовуватиме ціннісно творчі спонуки національної системи освіти. Мета статті полягає у розкритті науково-теоретичних засад реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів. Для реалізації мети нашого дослідження використано такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення, що сприяло виявленню стану і перспективи дослідження, стало основою щодо вивчення окресленого питання, формулювання висновків.

Застосування аксіологічних парадигм за дла належної професійної підготовки здобувачів освіти, дає змогу окреслити ціннісно-гуманістичні освітні функції: розвиток духовних сил, формування професійно-особистісних якостей, які сприяють досягненню успіху в обраній професії та подоланню життєвих труднощів; формуванню моральних якостей особистості, відповідальності у процесі життєдіяльності в природному та соціальному довіллі; забезпеченню можливостей щодо самореалізації особистості; оволодіння засобами саморегуляції, досягнення особистісної автономії; здатності до відчуття радості, щастя, успіху. Відповідно до означеного підходу, особливе місце посідає спрямованість студентів до необхідності виховання в дитячій естетико-ціннісних, морально-етичних цінностей (доброта, взаємодопомога, лагідність, гідність, взаємо підтримка), за якої педагог постає як особистий приклад та носій означених цінностей.

Ключові слова: аксіологічний підхід, професійна підготовка, майбутній педагог, творчість, виховання дітей, заклад вищої освіти.

The article reveals the scientific and theoretical foundations of the implementation of the axiological approach in the professional training of future teachers. The main attention is focused on the formation of specific pedagogical values, important for self-realization in the future professional activity, which involves artistic and valuable, creative, communicative training of future teachers. The purpose of the article is to reveal the scientific and theoretical foundations of the implementation of the axiological approach in the professional training of future teachers. To realize the goal of our research, the following general scientific methods were used: analysis, synthesis, systematization, comparison, generalization, which contributed to the identification of the state and prospects of the research, became the basis for studying the outlined question, formulating conclusions.

The application of axiological paradigms for the proper professional training of education seekers makes it possible to outline the value-humanistic educational functions: the development of spiritual forces, the formation of professional and personal qualities that contribute to achieving success in the chosen profession and overcoming life's difficulties; formation of moral qualities of the individual, responsibility in the process of life in the natural and social environment; providing opportunities for personal self-realization; mastering the means of self-regulation, achieving personal autonomy; ability to feel joy, happiness, success. According to the mentioned approach, a special place is occupied by the orientation of students towards the need to educate children in aesthetic, moral and ethical values (kindness, mutual help, gentleness, dignity, mutual support), for which the teacher appears as a personal example and bearer of these values.

Key words: axiological approach, professional training, future teacher, creativity, raising children, higher education institution.

УДК 377:37.011.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.1.25>

Борин Г.В.,

докт. пед. наук,
професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Марчій-Дмитраш Т.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Цивілізаційні виклики та масштабність завдань, які покликана вирішити сучасна вища педагогічна освіта, потребують інновацій у напрямі удосконалення якості педагогічної діяльності задля реалізації творчого педагогічного мислення. Відтак діяльність викладача сучасного ЗВО потребує впровадження аксіологічної студентоцентрированої стратегії удосконалення освітнього процесу на основі реалізації новітніх технологій, методів навчання, які спонукають здобувачів освіти до активної творчої співпраці. Означеному

сприятиме удосконалення застосування методологічних підходів у професійній підготовці майбутніх педагогів. Аксіологічним підходом передбачено опанування студентом професійно-педагогічної культури, гуманістичних педагогічних цінностей, оскільки у процесі роботи з дітьми він реалізовуватиме ціннісно творчі спонуки національної системи освіти.

Задля професійної підготовки майбутніх педагогів професійної діяльності проаналізуємо науково-теоретичні засади аксіологічного підходу. Особливості підготовки студентів до формування у вихованців різних видів предметно-практичної,

художньо-декоративної, мистецько-творчої діяльності потребують сформованості відповідного емоційно-ціннісного ставлення до творчих процесів, продуктів творчої мистецької діяльності дітей, стійкої позитивної мотивації щодо особистісних досягнень. Підготовка майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей у контексті ціннісно-орієнтувальних засад полягає у тому, що цінності особистості виконують функцію діяльнісних стимулів та зумовлюють передумови професійної реалізації особистості. Джерелом активності здобувача освіти є специфічні індивідуальні професійно-педагогічні потреби. Система ціннісних орієнтацій під час професійної діяльності є складником загальної моральної та духовної культури людини, визначає ставлення фахівця дошкільного профілю до інших людей (колеги, дітей, батьків), умов навколишньої дійсності.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. В обґрунтуванні аксіологічного підходу у професійній підготовці студентів в опираємось на методологічні засади педагогічної діяльності, які проаналізовано в науковому доробку вчених С. Гаврилюк, І. Зязюна, Н. Ничкало та інших науковців; праці учених, у яких висвітлено особливості формування емоційного інтелекту та роль позитивних емоцій в житті людини (С. Howarth, E. Andreouli, S. Kessi, G. Vaillant, S. Hobfoll, L. Aspinwall, U. Staudinge, D. Danner, D. Snowdon, W. Friesen, B. Fredrickson, A. Isen, M. Maringer, E. Krumhuber, A. Fischer, P. Niedenthal; характеристику теоретичних аспектів особливостей обдарованості особистості (E. Torrance тощо; аналіз проблем аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів (О. Вишневський, І. Зязюн) тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізуємо методологічні засади реалізації аксіологічного підходу у царині професійної підготовки студентів до професійної діяльності у контексті ціннісно-орієнтувальної парадигми. Згідно з дослідженнями учених (О. Вишневський, С. Гаврилюк, І. Зязюн), методологія аксіологічного підходу характеризує сучасну освіту як соціально-педагогічний феномен, у якому цілісно відображено універсальність, фундаментальність гуманістичних, особистісно-орієнтованих суспільних цінностей, єдність у меті, завданнях, засобах щодо реалізації ідей педагогічної творчості та свободи. Важливим в означеному аспекті для нас є міркування С. Гаврилюк, яка зазначає, що побудова освітнього процесу на засадах аксіологічного підходу спрямовує підготовку майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей на формування професійних педагогічних цінностей (етичних, гуманістичних, духовно-моральних, естетичних тощо), які базуються на загальнолюдських

цінностях [5, с. 215]. Пріоритет таких цінностей, як зазначає учена, формує підґрунтя для формування належної мотивації у напрямі набуття студентами якісних фахових знань, умінь, навичок задля майбутньої професійної самореалізації. Сучасні діти перебувають у комп'ютеризованому динамічному «темпосвіті», по якому на дитячу психіку безконтрольно линує потоки різної інформації, яка може містити сумнівні цінності. Унаслідок цього дитина може зростати замкненою, проявляти агресію, відчувати труднощі у вияві та розумінні власних емоцій та емоцій оточуючих людей. Погоджуємось із твердженнями І. Беха, який стверджує, що «вихователю важливо розуміти, чи може дитина радіти удачі, успіху, приємній хвилині, цікавій іграшці, веселим розвагам, як страждає, коли їй погано, як радіє, коли їй добре» [2, с. 152]).

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у розкритті науково-теоретичних засад реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів.

Реалізацію аксіологічного підходу в нашому дослідженні спрямовуємо на забезпечення трансформації соціально-значущих якостей та цінностей особистості у царину конкретних педагогічних ситуацій професійної педагогічної взаємодії педагога з дітьми з опорою на ціннісні особистісні та професійні пріоритети. Для реалізації мети нашого дослідження використано такі загальнонаукові методи: аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення, що сприяло виявленню стану і перспективи дослідження, стало основою щодо вивчення окресленого питання, формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що усвідомлення особистістю та формування відповідних цінностей можливе лише в належному культурному середовищі. Зважаючи на такий підхід, уособлення цих цінностей можливе лишу в активній діяльності людини, її професійної, духовної, соціальної взаємодії з оточуючим довкіллям. Аксіологічний підхід у нашому дослідженні також передбачає використання у професійній підготовці студентів педагогічних спеціальностей культурних надбань народу, які є чималою скарбницею ієрархії цінностей українського народу. Застосування означених парадигм у професійній підготовці здобувачів освіти сприяє забезпеченню оптимальних умов у напрямі формування основ професійно-педагогічної культури на основі загальнолюдських, національних, етнічних цінностях свого народу; усвідомленню ними власних національних культурних потреб. Майбутнім педагогам важливо усвідомити, що практико-орієнтована майбутня професійна діяльність з дітьми неможлива без використання різноманітних видів мистецтв, в тому числі

і декоративно-прикладного, а вмiле насичення педагогом освітнього простору освіти національно-творчою, художньо-мистецькою інформацією допоможе вихованцям збагнути сутність та велич народного мистецтва, яке є невід'ємною важливою етнічною складовою життєдіяльності, побуту українського народу [3, с. 158].

Сформовані цінності виконують функцію певних стимулів, забезпечують фундамент реалізації особистості в повсякденні, професійній діяльності. Складником духовної культури майбутніх фахівців педагогічного профілю, який визначає ставлення педагога до інших людей (дітей, батьків вихованців) є система ціннісних орієнтацій. Активізатором фахової активності майбутнього фахівця є специфічні професійно-педагогічні потреби. Здобувачам освіти варто враховувати, що у період дитинства, коли закладаються підвалини прояву індивідуальності, творчості, дитина вразлива та чутлива до виховних артефактів та традиційного потенціалу освітнього простору.

Аксіологічний підхід у підготовці здобувачів освіти передбачає ціннісне осмислення змісту освітнього процесу, за якого центральне місце належить особистості дитини як найбільшій цінності. Отож професійна підготовка майбутніх фахівців педагогічного профілю в означеному руслі спрямована на забезпечення належного рівня засвоєння професійних знань, умінь, сприяння формуванню ціннісної свідомості студента, вибудову студентом ціннісної траєкторії ставлень до професійно-педагогічної діяльності. Реалізація такого підходу сприятиме формуванню у майбутніх фахівців позитивно-ціннісної мотивації, інтересу, усвідомленої установки, сталого прагнення щодо удосконалення фахового рівня власної професійної майстерності. Слід націлювати студентів до вияву активної позиції у напрямі утвердження професійних, духовних цінностей, ціннісного ставлення до результатів власної педагогічної діяльності та освітньої діяльності дітей.

В умовах соціальної та психологічної напруги учасники навчального процесу непросто бути активними та креативними. Військові реалії в Україні, реакція особистості на стрес – це певна соціальна та психологічна проблема. Важливість емоційного забарвлення впливу майбутнього вихователя на дитину дошкільного віку визначає особливості вдосконалення методу організації мистецької та продуктивної діяльності з вихованцями. Це полягає у формуванні здатності встановити відповідний емоційний контакт з дітьми під час мистецької та творчої діяльності, створити певне відповідне моральне та емоційне середовище. Важливим для майбутнього педагога є здатність відчувати та направляти психологічний стан дитини у відповідному емоційному напрямі, створювати творчу та випадкову атмосферу,

що вимагає володіння великою педагогічною майстерністю.

У структурі аксіологічного підходу виокремлюємо міжособистісний та внутрішньо особистісний аспекти. До складу внутрішньо особистісного входить рівень самооцінки, здатність до усвідомлення власних відчуттів, почуттів, сукупність інших якостей особистості: витривалість, самоконтроль, гнучкість, оптимізм, відповідальність, мотивація досягнень, оптимізм, цілеспрямованість тощо. Міжособистісний аспект містить якості особистості, які забезпечують успіх у міжособистісній взаємодії: емпатія, толерантність, діалогічність, відкритість, комунікабельність, тактовність та ін.

Застосування означеного підходу в професійній підготовці студентів сприяє вихованню ціннісного ставлення до формування власних професійних умінь, потребує адаптації низки цінностей здобувача освіти до системи суспільних цінностей (гуманістичних, естетичних, моральних, духовних, професійних) за яких фахівець реалізовує себе у професійній діяльності. Також аксіологічний методологічний підхід у нашому дослідженні спрямовано на розвиток у здобувачів освіти емоційного інтелекту, набуття стійкості до змін, формування прагнень до досягнень, творчої активності.

Майбутнім педагогам слід враховувати, що саме у дитинстві відбувається інтенсивний емоційний розвиток дитини. Також у цей період, який характеризується емоційною насиченістю різних видів діяльності, інтенсивно формується ставлення до себе, оточення. Готовність дітей відчути емоційний стан іншого, субсенсорність, природне прагнення допомогти, сприяє формуванню мотивації дітей до творчої діяльності (знайти зайчика друзів – виготовити зайченят у техніці «оригамі», з конусів, циліндрів; потішити маму – виготовити коралі способом скручування паперу, нанизування на нитку намистин; виготовити вазу – зробити красивим інтер'єр кімнати, якій буде затишно рідним тощо).

Модернізація вищої освіти в сучасних реаліях вимагає переосмислення форм роботи з майбутніми педагогами у напрямку використання тих освітніх технологій, які відповідають потребам сьогодення. Роль педагога є неоціненою у формуванні цінностей дошкільника. Наприклад, вихованець не звертає увагу на однопітця, в якого виникли проблеми під час виготовлення деталей виробу. У такому випадку майбутній педагог повинен бути готовим до навчання вихованців взаєморозумінню та взаємній підтримці: націлює до позитивного емоційного відгуку, надалі безпосередньо спонукає до допомоги іншій дитині, зберігаючи власну самостійність. Чималу увагу слід звертати на чуйних дітей: у випадку виникнення утруднень уміло переносити увагу вихованця з надмірних хвилювань на творчу діяльність.

Реалізація етноестетичного компоненту аксіологічного підходу у процесі підготовки майбутніх педагогів до керівництва творчою діяльністю дітей вимагає, щоб освітній процес був пов'язаний з відродженням культурної та освітньої місії. Це передбачає виховання та розвиток майбутньої особистості у відповідних історичних та культурних умовах життя. В основі цього процесу – звичаї та традиції українського народу, орієнтація на національні взірці народного мистецтва.

Відтак чималу роль слід відводити належній організації освітнього процесу ЗВО, за якої б майбутній фахівець виступав з позиції суб'єкта, який усвідомлює цінність набуття ним творчого досвіду. Задля цього важливим є співвідношення індивідуальних можливостей, здібностей майбутніх педагогів з тими вимогами та умовами професійної діяльності, у яких перебуватиме майбутній фахівець. Задля цього слід вводити в освітній процес ЗВО диференційовані завдання, які б забезпечили студенту можливість творчого самостійного добору теми, матеріалів, засобів, техніки виготовлення конкретного виробу. Здобувачам освіти слід зосередитись на тому, що успішна реалізація професійних завдань сприяє введенню дитини в особливий суб'єктивний психічний стан, що дає можливість відчувати задоволення внаслідок усвідомлення позитивних результатів власної творчої художньо-продуктивної діяльності. Пропонований підхід полягає в організації такої професійної підготовки майбутніх фахівців, за якої розвиток творчої індивідуальності студентів стає метою освітньої діяльності, спрямованої на розкриття педагогічних можливостей у творчій діяльності, в основі якої власний особистісний та художньо-мистецький та творчий досвід.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Реалізація аксіологічного підходу у професійній підготовці студентів сприяє формуванню специфічних педагогічних цінностей, важливих для самореалізації у майбутній професійній діяльності; передбачає мистецько-ціннісну, творчу, комунікативну підготовку майбутніх педагогів, усвідомлення ціннісних орієнтирів. Розуміння здобувачем освіти того, що виріб, виготовлений дитиною власноруч, є певним носієм цінностей у соціумі, надає освітньому процесу закладу вищої освіти характеру міжособистісної співтворчості, зумовлює необхідність вивчення процесів виникнення закономірностей становлення, різнобічного розвитку. Застосування аксіологічних парадигм задля належної професійної підготовки здобувачів освіти, дає змогу окреслити ціннісно-гуманістичні освітні функції: розвиток духовних сил, формування професійно-особистісних якостей, які сприяють досягненню успіху в обраній професії та подоланню життєвих труднощів; формуванню моральних якостей

особистості, відповідальності у процесі життєдіяльності в природному та соціальному довкіллі; забезпеченню можливостей щодо самореалізації особистості; оволодіння засобами саморегуляції, досягнення особистісної автономії; здатності до відчуття радості, щастя, успіху; створенню щодо утвердження власної індивідуальності, розкриття духовного, творчого потенціалу. Відповідно до означеного підходу, особливе місце посідає спрямованість студентів до необхідності виховання в дітей естетико-ціннісних, морально-етичних цінностей (доброта, взаємодопомога, лагідність, гідність, взаємо підтримка), за якої педагог постає як особистий приклад та носій означених цінностей.

Подальшого вивчення потребує обґрунтування організаційно-педагогічних умов реалізації аксіологічного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І. Виховання особистості. Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 278 с.
2. Борин Г. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до творчої художньо-конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку. *Науковий журнал: Освітній простір України*. Івано-Франківськ, 2019. № 14. С. 57–63.
3. Борин Г.В., Марчій-Дмитраш Т.М. Методологічні підходи в підготовці майбутніх педагогів до професійної діяльності. *Гірська школа українських Карпат*. 2023. № 28. С. 50–53.
4. Боярчук С. Професійна підготовка майбутніх вихователів до роботи щодо формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Випуск 50. Том I. С. 130–135.
5. Гаврилюк С. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості: теорія і методика : монографія. Умань : Вид. «Сучінський М.М.», 2015. 352 с.
6. Машовець М. А. Підготовка сучасного педагога дітей дошкільного віку в умовах мінливого соціуму. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. No 4 (48). С. 339–347.
7. Підкурманна Г. О. Художньо-педагогічна підготовка студентів у світлі новітніх тенденцій методологічної та функціонально-структурної перебудови. *Соціалізація особистості : збірник наук праць / під ред. Капської А. Й.* Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. С. 131–143.
8. Половіна О., Кондратець І. Педагогічні технології підготовки майбутніх вихователів до формування художньо-продуктивної компетентності дітей дошкільного віку. *Освіта XXI століття: реалії, виклики, тенденції розвитку: колективна монографія*. InterGING, Німеччина. 2020. С. 380–443.
9. Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти. Наказ МОН України No 776 від 16.07.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 10.12.2023).

10. Ворун Н. Підготовка майбутніх педагогів до реалізації художньо-конструктивної складової мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку у процесі співпраці з батьками вихованців.

Theoretical foundations of pedagogy and education: collective monograph / Hritchenko T., Loiuk O., – etc. – International Science Group. Boston : Primedia Launch, №1, 2021. С. 205–227.